

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA‘LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI**

Qo‘lyozma huquqida
UDK: 311:338.45(575.1)

TO‘RAYEVA ZILOLA TURG‘UNOVNA

**O‘zbekiston Respublikasi sanoat tarmog‘i faoliyatining
samaradorligini statistik baholash**

08.00.06 – Ekonometrika va statistika

Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish
uchun

D I S S E R T A S I Y A

Ilmiy rahbar:

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc),
professor Mamatkulov B.X.

TOSHKENT – 2025

MUNDARIJA

Kirish.....	3
I Bob. O‘zbekiston Respublikasi sanoat tarmog‘i - statistik o‘rganish ob‘ekti sifatida.....	14
1.1. O‘zbekiston Respublikasi iqtisodiyotida sanoat tarmog‘ini rolini statistik o‘rganish.....	14
1.2. Sanoat tarmog‘i faoliyatini davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlanishini statistik baholash.....	32
1.3. Sanoat tarmog‘i faoliyati samaradorligini statistik baholashda xorijiy tajribalardan foydalanish.....	40
I- Bob bo‘yicha xulosa.....	44
II Bob. Sanoat tarmog‘i faoliyatining samaradorligiga ta‘sir etuvchi omillarni ekonometrik modellashtirish.....	47
2.1. Sanoat korxonalari olgan o‘rtacha foydasining ishonch intervalini anketa - so‘rovnoma asosida statistik baholash.....	47
2.2. O‘zbekiston Respublikasi sanoat korxonalarida faoliyat yuritayotgan xodimlarning o‘rtacha oylik pul daromadini statistik baholash.....	52
2.3. Sanoat tarmog‘ining qo‘shilgan qiymatiga ta‘sir etuvchi omillar o‘rtasidagi bog‘lanish zichligini “ARIMA” modeli asosida ekonometrik modellashtirish....	66
II- Bob bo‘yicha xulosa.....	74
III Bob. O‘zbekiston Respublikasi sanoat tarmog‘i faoliyatining samaradorligini prognozlashtirish.....	77
3.1. Sanoat tarmog‘ining qo‘shilgan qiymatini 2025-2027 yillarga prognozlashtirish.....	77
3.2. Sanoat tarmog‘i faoliyatini samaradorligini statistik baholashning ustuvor yo‘nalishlari.....	90
III - Bob bo‘yicha xulosa.....	97
XULOSA VA TAKLIFLAR	100
ADABIYOTLAR O‘YXATI.....	104
ILOVALAR.....	110

KIRISH. (falsafa doktori PhD dissertatsiyasi annotatsiyasi)

Dissertasiya mavzusining dolzarbligi va zarurati. Jahon bozorlaridagi raqobatning kuchayishi, texnologiyalarning rivojlanishi va xorijiy ishlab chiqaruvchilar tomonidan mahsulot ishlab chiqarish xarajatlarining kamaytirilishi ushbu sohalarni rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar ishlab chiqilishini talab etmoqda. Sanoat ishlab chiqarishida samaradorlik darajasining oshishi jamiyatlarning uzoq muddatli rivojlanish imkoniyatlarining muhim ko'rsatkichi bo'lib kelmoqda. Jumladan, 2024 yilda "Sanoat mahsulotlarining yalpi ichki mahsulotdagi (YaIM) dagi ulushi Germaniyada 26,7 foiz, Polshada 29,8 foiz, Shveysariyada 24,2 foiz, Italiyada 20,4 foiz, Qozog'istonda 34,5 foiz, Xitoyda 39,5 foiz"¹ hamda jami bandlikning sanoatdagi ulushi Xitoyda 32 foizi, Germaniya va Italiyada 27 foiz, Yaponiyada 24 foiz, Qozog'istonda 22 foizni tashkil etadi"².

Sanoat tarmog'i O'zbekiston Respublikasining iqtisodiy rivojlanishida asosiy rol o'ynaydi. Mamlakatimizning sanoat salohiyatining o'sishi yangi ish o'rinlari yaratishda muhim omil bo'lib hisoblanadi. Shu bilan birga, global raqobat sharoitida sanoat tarmoqlarining samaradorligini oshirish va resurslardan samarali foydalanishni ta'minlash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasining sanoat tarmog'ida modernizatsiya jarayonlari amalga oshirilib kelinmoqda. Ammo, statistika va ekonometrik tahlillar sanoat samaradorligini statistik baholash uchun yetarli miqdorda emas. Samaradorlikni ishonchli statistik usullar bilan baholash, unga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash sanoat strategiyasini tubdan shakllantirish uchun zarur hisoblanadi. 2017-2024 yillarda sanoatdagi o'sish tendensiyalari ishlab chiqarish tuzilmalarini keng ko'lamda isloh qilish sharoitida shakllandi. Sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish har yili o'rtacha 6,2 foizga, umuman, tahlil qilingan davrda esa 1,5 barobardan ko'proqqa o'sdi. Bu sanoatning iqtisodiy o'sish "drayveri" sifatidagi o'rnini mustahkamlash imkonini berdi. Sanoatning YaIM tarkibidagi ulushi 2017 yildagi 22,2 foizdan 2024 yilda 26,4 foizgacha oshdi. Sanoat tarmog'ida bandlik darajasi

¹ <https://w3.unece.org/PXWeb/ru/CountryRanking?IndicatorCode=11>. ma'lumotlari

² <https://data.worldbank.org/indicator/SL.IND.EMPL.ZS> ma'lumotlari.

13,6 foizni tashkil etgan. Ushbu ko'rsatkich 2023 yilga nisbatan 4,9 foizga oshgan. Sanoatdagi bandlikning eng yuqori ulushi Navoiy viloyatida (28,9 foiz) qayd etilgan. Toshkent shahri va Toshkent viloyatida ham sanoatda band bo'lganlarning ulushi yuqori bo'lib, ular mos 20,3 foizni va 22,8 foizni tashkil etgan. Shu bilan birga, 2024 yilda O'zbekiston Respublikasida o'zini o'zi band qilgan shaxslar soni 4 milliondan oshgan. Bu ko'rsatkich 2023 yilga nisbatan 76,5 foizga ko'paygan. o'zini o'zi band qilgan shaxslar sonining 49,6 foizi sanoat tarmog'ida faoliyat yuritgan. Ushbu ma'lumotlar O'zbekiston Respublikasida sanoat tarmog'i ahamiyatining oshib borayotganini va sanoatdagi bandlikning o'sish tendensiyasini ko'rsatadi.

Shu nuqtayi nazardan, O'zbekiston sanoat tarmog'ining faoliyat samaradorligini statistik usullar orqali baholash va uning rivojlanish omillarini ilmiy asoslangan holda aniqlash nafaqat iqtisodiyotning bugungi muammolarini hal etishda, balki kelajakdagi barqaror rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqishda ham muhim ahamiyatga ega.

Dissertatsiya ishida O'zbekiston Respublikasi sanoat tarmog'ining faoliyati samaradorligini statistik baholash uslubiyatini takomillashtirish, korrelatsion - regressiyon tahlil usullariga asoslangan holda qo'shimcha qiymatga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash hamda O'zbekiston Respublikasining hududlari bo'yicha sanoat tarmog'ining rivojlanishini statistik baholash muammolari ko'rib chiqiladi. Bu esa iqtisodiy siyosatni samaraliroq va maqsadga muvofiq yo'naltirish imkonini beradi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi "O'zbekiston — 2030" strategiyasi to'g'risida"gi PF-158-son, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 12 oktabrdagi "Sanoat va uning bazaviy tarmoqlarini jadal rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-169-son Farmoni, O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 11-avgustdagi "Rasmiy statistika to'g'risida"gi O'RQ-707-son Qonuni, 2020 yil 3 avgustdagi PQ-4796-son "Milliy Statistika tizimini yanada takomillashtirish va rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori hamda mazkur sohaga tegishli boshqa